

УДК 316.3

Микола Кравчук

**РЕЛІГІЯ ЯК ЧИННИК САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА В КОНЦЕПЦІЇ Т. ПАРСОНСА**

У доповіді розглядається феномен релігії як підґрунтя забезпечення суспільної самоідентичності в концепції Т. Парсонса.

Ключові слова: ідентичність, система культури, релігія.

M. Kravchuk. Religion as a cause of social self-identity in T. Parsons theory

This report is devoted to phenomenon of religion as cause of social self-identity in T. Parsons's theory of social systems context.

Key words: an identity, system of culture, religion.

Н. Кравчук. Религия как фактор самоидентификации общества в концепции Т. Парсонса

В докладе рассматривается феномен религии как фактор самоидентификации общества в контексте теории социальных систем Т. Парсонса.

Ключевые слова: идентичность, система культуры, религия.

В цій доповіді ми розглянемо феномен релігії як чинник, що забезпечує відтворення зразка культури в теорії соціальних систем Т. Парсонса.

Толкот Парсонс, розвиваючи власну теорію соціальних систем, спирається, передусім, на творчий спадок Емілія Дюркгейма та Макса Вебера. На відміну від цих мислителів, релігія не перебуває у центрі його особливої уваги, отримуючи свій розгляд як один із аспектів культури як системи. Він розглядає культуру обмежуючи її "конкретними смисловими змістами, які передаються та створюються, типами цінностей, ідей, інших символічних значень як факторів, що формують людську поведінку" [1, с. 691]. Як бачимо, смисловим навантаженням поняття культури постає її інтегруюча функція, яка реалізується шляхом вироблення деякого комплексу символів, що набувають універсального характеру та за-

безпечують зв'язок поколінь, здійснюючи свою функціоналізацію на ментальному рівні у вигляді цінностей. У цьому сенсі *“культурними об'єктами є символічні елементи культурної традиції”* [3, с. 76], тобто ті символічні форми, які набули стабільного характеру, закріплюючи та передаючи певні незмінні базові цінності, що забезпечують стабільне функціонування спільноти та збереження її ідентичності. Водночас подібні знаки та символи, маючи стабільний характер, виступають засновком до становлення, розвитку та підтримання комунікативних відносин, закладаючи їх основні ціннісно-орієнтаційні принципи. Сама комунікація має динамічну природу, перебуваючи в контексті постійних виправлень та доповнень своїх основних функціональних елементів, але вона повинна мати той смисловий фон, який уможливило саму її появу та динаміку, і таким фоном виступає існування та загальне визнання.

Значення цінностей як незмінної культурної символічної системи ми можемо розглядати також через їх вплив на систему дії, як тих загальноприйнятих правил поведінки, що визначають вибір індивіда серед наявних альтернатив орієнтації. Говорячи мовою Макса Вебера, тут йдеться саме про взаємозв'язок дії та мотивації, коли перша необхідно повинна мати зв'язок з другою, інакше ми будемо говорити про поведінку. Звісно, сама проблема мотивації є надзвичайно глибокою, як показав уже Вебер, але є підстави, що мотиваційним тлом постає все ж певна система цінностей, які так чи інакше включені до складу інших мотиваційних систем.

Цінності постають як загальноприйнята система символів, що реалізуються як у контексті системи дії, так і в комунікації. Водночас, говорячи про культуру, необхідно відзначити той момент, що її можна розглядати як систему незмінних об'єктів, що виконують функцію зразка. І тут, звісно, цінності можуть бути характеризованими саме в таких термінах. Цінності-як-зразок просікають всі соціальні системи, виходячи саме з культури. Толкот Парсонс відзначає, що *“суттєво важливі культурні зразки, тобто комплекси значення, можуть породжуватися та зберігатися у якості доступних ресурсів для дії в інших системах лише у тому випадку, якщо мають місце процеси дії, що спрямовані, головним чином, на створення чи збереження таких зразків”* [2, с. 698]. Саме тут ми підійшли до місця церкви в культурі, де вона постає не просто як ретранслятор цінностей та інституція, що підтримує їх стабіль-

не відтворення, а й дозволяє створювати нові. В цьому сенсі вона постає як культурна система дії, так і соціальна система. Водночас, говорячи про ціннісноутворюючу функцію, варто зауважити її інтеграційну складову, тобто інтеграцію різнорідних фактів та надання їм взаємного співвіднесення в рамках єдиної системи.

Потрібно також зазначити легітимаційну функцію релігії щодо цінностей, як їх базового обґрунтування, коли вони постають як *“об’єкт загальної поваги, можливо навіть поклоніння”* [2, с. 706]. Тут, на нашу думку, йдеться про процеси сакралізації базових суспільних цінностей, що уможлиблює їх безперешкодне відтворення як зразка, з одного боку, з іншого ж – тут ми також маємо справу з їх інституціоналізацією, оскільки разом із сакралізацією цінностей відбувається встановлення їх стабільного стосунку до систем взаємодії. Крім того, цінності як сакралізована система набувають неабиякого значення під час процесів соціалізації індивіда, постаючи як її первинні культурні компоненти, що закладають підвалини культурної самоідентичності людини.

Водночас варто коротко розглянути і ще один аспект інтеграційної функціоналізації релігії. Мова йде про міжіндивідуальну інтеграцію індивідів. Тут для нас центральним терміном буде поняття спільності, що *“характеризується інституціоналізацією спільних ціннісних орієнтацій”*¹ [4, с. 117]. Спільність як відчуття взаємоприналежності до сукупності індивідів, яка утворює специфічну сферу своїх, на протипагу чужим, може виникнути лише на основі стабільної системи цінностей, що постають як загальнозначущі для всіх її членів. Саме беззаперечний, сакральний їх характер забезпечує стабільність існування спільності та її подальший розвиток.

Релігію можна розглядати як феномен, співвідносний з трьома підсистемами: культурною, особистісною та соціальною, і центральною функцією релігії у цьому сенсі є їх інтеграція.

Таким чином, ми розглянули феномен релігії як базовий культурний код, який забезпечує збереження, виникнення та передачу ціннісно-символічних культурних зразків, які уможливають стабільне функціонування суспільства як системи. Пронизуючи всі сфери суспільного життя, релігія виконує функцію підтримання його гомеостазу, забезпечуючи підтримання та передачу куль-

¹ Solidarity is characterized by the institutionalization of shared value-orientations.

турного зразка за будь-яких умов, уможливаючи таким чином мінімальний необхідний рівень відтворення системи, забезпечуючи міжіндивідуальну інтеграцію індивідів, вироблення відчуття спільності як спільних ціннісних орієнтацій, надаючи необхідні для збереження та відтворення ідентичності спільноти ресурси.

Література:

1. Парсонс Т. Понятие культуры и социальной системы / Т. Парсонс ; пер. с англ. под ред. В. Ф. Чесноковой, С. А. Балановского // О социальных системах. – М. : Академический проект, 2002. – С. 687-893.
2. Парсонс Т. Социальная система и культура / Т. Парсонс ; пер. с англ. под ред. В. Ф. Чесноковой, С. А. Балановского // О социальных системах. – М. : Академический проект, 2002. – С. 693-777
3. Парсонс Т. Социальная система / Т. Парсонс ; пер. с англ. под ред. В. Ф. Чесноковой, С. А. Балановского // О социальных системах. – М. : Академический проект, 2002. – С. 73-520.
4. Parsons T. Integration and institutionalization in the Social System / T. Parsons // On institution and social evolution. – Ch. : University of Chicago Press, 1985. – P. 117-128.